WIKIPEDIA

Tarton vanha observatorio

Tarton vanha observatorio eli **Tarton yliopiston observatorio** eli **Tarton tähtitorni** (vir. *Tartu Tähetorn*) on observatoriorakennus Virossa Tartossa. Tarton observatorio toimi siinä 1810–1964. Rakennuksessa on nykyisin museo, ja se kuuluu Tarton yliopiston museoon.

Tarton vanha observatorio	
 Tarton vanha tähtitorni huhtikuussa 2012.	
Järjestö	Tarton yliopisto
Sijainti	Tartto, Viro
Koordinaatit	58.3788°N, 26.7201°E (https://geohack.toolforge.org/geohack.php?language=fi&pagename=Tarton_vanha_observatorio&params=58.3788_N_26.7201_E_source:wikidata)
Tyyppi	tähtitorni (en) ja museo
Arkkitehti	Johann Wilhelm Krause
Perustettu	1811
Kotisivu	Vanhan tähtitornin kotisivu (http://www.tahetorn.ut.ee/en)

[Muokkaa Wikidatassa] [ohje]

Historia

Observatorion rakentaminen alkoi 1808, ja se valmistui 1810, mutta tarpeellisten laitteiden asentaminen vei vielä muutaman vuoden. Viimeisenä asennettiin 1824 Fraunhofer linssiteleskooppi (Dorpatin suuri teleskooppi), joka oli aikansa suurin linssiteleskooppi.[1] Sitä on sanottu "ensimmäiseksi nykyaikaiseksi akromaattiseksi linssiteleskoopiksi".[2]

Friedrich Georg Wilhelm von Struve työskenteli observatoriossa vuodesta 1813, ja vuonna 1820 hänestä tuli professori ja observatorion johtaja. Hän tutki kaksoistähtiä, ja hän oli ensimmäinen, joka laski tähden tarkan etäisyyden. Hän loi Struven ketjun, joka kuuluu Unescon maailmanperintöluetteloon. Tarton vanha observatorio on ketjun ensimmäinen mittauspiste. Struve avusti Pulkovon observatorion rakentamisen suunnittelussa, ja kun se avattiin 1839, hänestä tuli sen johtaja.

Tähtitorni helmikuussa 2012

Uudeksi johtajaksi nimitettiin 1840 Johann Heinrich von Mädler, joka on tehnyt Kuusta ensimmäisen tarkan kartan. Hän kansantajuisti tähtitiedettä ja kirjoitti kirjan *Populäre Astronomie*.[3] Hänen jälkeensä johtajaksi tuli Thomas Clausen ja sitten Peter Carl Ludwig Schwarz.

Grigori Levitski (johtajana 1894–1907) laajensi seismologian alalle, ja Konstantin Pokrovski (johtajana 1907–1917) tutki uuden observatorion rakentamisen mahdollisuutta kaupungin ulkopuolelle.[1]

Observatorion ensimmäinen virolainen johtaja oli Taavet Rootsmäe (johtajana 1919–1948)[4]. Se oli myös aikaa, jolloin siellä työskenteli maineikas virolainen tähtitieteilijä ja astrofyysikko Ernst Öpik. Öpik arvioi etäisyyden Andromedan galaksiin, kehitti järjestelmän, jolla lasketaan meteoriitteja ja esitti teorian aurinkokuntamme komeettojen alkuperästä (tunnetaan nykyisin hänen kunniakseen nimellä Öpikin-Oortin pilvi). Toisen

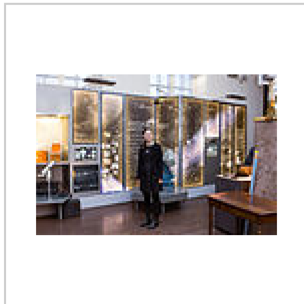
maailmansodan aikaisen Viron miehityksen jälkeen Öpik pakeni ulkomaille ja jatkoi työtään Pohjois-Irlannissa Armaghin observatoriossa.

Observatorio siirrettiin 1946 Tarton yliopistolta Viron tiedeakatemian hallintaan. Tõravereen rakennettiin suurempi observatoriora, joka valmistui 1964, ja sinne siirrettiin suurin osa Tarton observatorion toiminnoista. Vanhaan observatorion jäi vain toimistotiloja. Viimeinen tieteellinen mittaus Tarton vanhassa observatoriossa tehtiin 1985.[1]

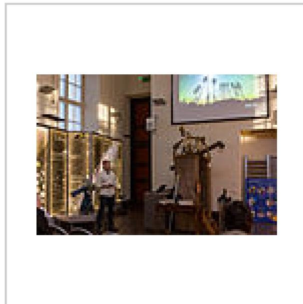
Rakennus palautui Tarton yliopistolle 1996. Se remontoitiin 2009–2010, ja nykyisin siinä on museo.[1]

Tähtitornin johtaja Janet Laidla esittelee Fraunhofer-teleskooppia.

Tarton vanhan tähtitornin johtaja Janet Laidla.

Luento yövalokuvauksesta.

Tähtitorni litografiassa vuodelta 1827.

Lähteet

1. The History of the Old Observatorio (http://www.tahetorn.ut.ee/en/content/history-old-observatory)
2. Fraunhofer and the Great Dorpat Refractor, Waaland, J. Robert, American Journal of Physics, Volume 35, Issue 4, s. 344–350 (1967) (http://adsabs.harvard.edu/abs/1967AmJPh..35..344W)
3. Johann Heinrich von Mädler (http://www.britannica.com/biography/Johann-Heinrich-von-Madler) Encyclopædia Britannica
4. Rootsmäen elämäkerta (http://www.aai.ee/muuseum/Kalender/HTML/index.html?professortaavetrootsmaemale.htm) (viroksi)

Aiheesta muualla

- Kuvia tai muita tiedostoja aiheesta **Tarton vanha tähtitorni** Wikimedia Commonsissa
- Tartu Tähetorn, virtuaalinen museo (https://www.to.ee/muuseum/Main/HTML/index.html) (viroksi)
- Tartu Tähetorn, arkisto (https://www.to.ee/muuseum/Arhiiv/HTML/index.html) (viroksi)